

DOBROGEA ANULUI 1916 ÎN NOTELE ZILNICE ALE LUI NICOLAE IORGA

*Dr. Luminița GIURGIU**

Notele zilnice din Marele Război, îi oferă prilejul lui Nicolae Iorga să consemneze atât propriile impresii, cât și ale politicianilor și ale opiniei publice. Cum bătălia de la Turtucaia și consecințele ei au suscitât interes atât în epocă, cât mai ales în anii de omagiere a Marelui Război și a Unirii celei Mari, considerăm de interes să readucem în memorie judecățile lui Nicolae Iorga.

Se impune reamintirea câtorva repere ale luptelor purtate în zona noastră de interes: 18/31 august – trupele bulgare atacă elementele înaintate ale armatei române; 19 august/1 septembrie – 24 august/6 septembrie – bătălia de la Turtucaia; armata română este înfrântă cu consecințe dramatice pentru evoluția ulterioară a războiului; 22 august/4 septembrie – bătălia de la Bazargic; 26 august/5 septembrie – evacuarea Silistrei; 1/14 septembrie – retragerea armatei române pe aliniamentul Rasova – Cobadin – Tuzla; 3/16 septembrie – bătălia de la Rasova – Cobadin – Tuzla; 18 septembrie/1 octombrie-22 septembrie/5 octombrie – contraofensiva română în Dobrogea (Manevra de la Flămânda); 6/9 octombrie-8/21 octombrie – ofensiva germano-bulgară în Dobrogea; frontul româno-rus este străpuns; 9/22 octombrie – trupele germano-bulgare ocupă Constanța.

Dobrogei, din anul 1916, îi sunt consacrate patru consemnări: „Lupta de la Turtucaia” din 1 septembrie, „Dobrogea” din 11 octombrie, „Constanța” din 13 octombrie și „Ce trebuie să fie Dobrogea după război” din 27 octombrie.

Făcând referire la presa timpului și la opinia publică, Iorga constată că, deși armata română a fost înfrântă, mesajul transmis este de optimism și încredere în acei soldați, „incapabili de a scrie o frază”, care au probat eroismul lor. Înfrângerile suferite „cheamă la răzbunare”, pentru că nu s-a „putut câștiga pretutindeni, cu aceiași vitejie și putere de sacrificiu, aceiași victorie”.

Iorga consideră că războiul este cel mai mare și mai greu examen pe care îl poate da un stat, pierderea lui putând duce chiar la dispariția sa. El izbucnește atunci când „lumea nu mai poate sta pe temelia ei de până atunci”, atunci când o putere caută să-și depășească granițele, iar alta nu mai are putere să și le apere.

În opinia istoricului, campania din 1913 a fost „o nenorocire”, pentru că nu a fost urmată și de o evaluare corectă a stării armatei, inamicul nefiind învins, ci silit la pace.

Înfrângerile suferite de armată în Transilvania, îl fac „să urască”ca și această luptă să aibă același sfârșit ca cea purtată în Dobrogea. Acest teritoriu dintre Dunăre și Mare este „pentru existența economică și politică a țării noastre o necesitate”, luptele purtate aici fiind o plată, în fața acțiunilor iredentei bulgărești, impunându-se și obținerea ulterioară a unor garanții militare. „Și atunci și din

*Comisia Română de Istorie Militară.

partea aceasta vom avea liniște. În țărâna Dobrogei am coborât mii din ai noștri, naționalizând-o pentru totdeauna. Și rușii își vor aduce aminte veșnic de ce au căzut aicea atâția din soldații lor, uciși de cele mai ingrate arme”, iar bulgarii și aliații lor își vor fi îngropat „ambițiile nedrepte” și „o nebună lăcomie”.

Nicolae Iorga consideră că orașul Constanța este o creație românească. „Am găsit un biet târg turcesc, unde se opreau câteva luntre fără adăpost și în mai bine de jumătate de veac, cu bani grei din sărăcia noastră, am făcut un centru înfloritor, un mare port, în care unii vedeau o viitoare rivală a Odessei însăși.

Istoricul este optimist. Recucerirea Dobrogei va avea un loc important „în marea operă de răsplătire pentru zdravănil țăran ostaș”, o garanție socială, militară și națională.

Textul a fost redat cu respectarea normelor ortografice actuale. Sublinierile aparțin lui Nicolae Iorga.

„Lupta de la Turtucaia

În articole frumoase, pline de un sentiment de entuziasm real și vibrant, ziarele, fără deosebire, vorbesc despre eroica luptă de la Turtucaia, despre puterea admirabilă a unor soldați care nu-și citiseră și nu-și afișaseră patriotismul, care, incapabili de a scrie o frază, au dat țării prin faptele lor cel mai zguduitor poem, despre buna frăție dintre ei și ofițerii pe care și noi îi cunoaștem și-i iubim, încă de pe vremuri când alții nu credeau întru-înșii. Ele pun în vedere o repede și decisivă răzbunare pentru pierderea orașului și suferințele oștirii noastre de acolo, atacată prin surprindere și copleșită de număr. Și adaugă sfaturi ca lumea să nu dispere, să nu se demobilizeze pentru că n-a putut câștiga pretutindeni, cu aceiași vitejie și putere de sacrificiu, aceiași victorie.

Să nu ne întristăm prea mult, e astfel, concluzia. Noi spunem mai mult – căci mângâierile și speranțele sunt lucru bun pentru sufletele slabe – *să ne bucurăm*. Căci ce e un război? Un «Zece mai» în mult mai mare? O manevră mai grea? Desfășurarea unei teme tactice mai complicate? Desigur nu, ci un lucru mare, mare și greu, cel mai mare și cel mai greu lucru ce se poate pentru o societate omenească întreagă, cercetare adâncă, până la cel mai neînsemnat factor care contează, și el, a puterilor acelei societăți, examenul integral, care atrage după sine pedeapsa umilinței și a decăderii, și, de atâtea ori, pentru Stat, a desființării chiar, deci a robiei politice pentru aceea care nu s-au știut lupta, fiecare la locul lui și fiecare din toată conștiința și energia lui. Acesta este războiul. Uneori el se cere în adunări politice, el se urlă pe stradă. Toate acestea n-au a face. Nimic nu se determină prin manifestările prealabile, ci totul se hotărăște prin ceia ce se poate da, la un moment decisiv, de toată lumea. Cu o singură rezervă care deschide și după cele mai mari nenorociri, vaste perspective: de toată lumea întrucât organizația de mai înainte a pus pe fiecare la locul său.

Fiind așa de greu și așa de mare, el e uimitor prin toate problemele, neștiute ori ascunse, pe care le descoperă și le vădește, cum supremul avânt al unui trup omenesc scoate la iveală boli pe care cel mai iscusit medic nu le-ar fi putut găsi sau face să lucreze energii nebănuite pe care *organismul le ținea anume pentru aceasta*, nevoind să le uzeze în proza leneșă a fiecărei zile. Ceva mai grozav, dar

mai mântuitor și mai înnoitor pentru societățile omenești, puse în fața triumfului, de o parte, a morții, de alta, nu se poate găsi.

Când el izbucnește, prin voia unor puteri pe care credem că le-am trezit noi, pe când tocmai *pe noi ne-au trezit ele*, aceasta înseamnă că *lumea nu mai poate sta petemelia ei de până atunci. Între țări și popoare lucrurile se cer a fi altfel de cum sunt*. Noi am scris câteva rânduri pe hârtie, deunăzi sau cu câțiva ani în urmă, le-am pecetluit, le-am publicat, potrivit cu ele am tras hotare și am organizat ce se află între ele. Dar viața omenească e într-o veșnică mișcare. Haine de Stat pe vecie pentru un popor care neconținut crește ori scade neconținut, nu se pot. Puterile zvâcnesc, de-o parte, căutând hotar nou, de alta, ele lăncezesc, ne mai putând umple cu vitalitatea lor vechi hotare. Și atunci ciocnirea se produce, oricât am căuta să o zăbovim, cu oricâtă știință de Stat sau frică de stat.

Din acel moment nicio formă nu mai are valoare, ci singură realitatea severă, neîndurată, domnește, peste toți și peste toate. Nimeni n-o poate ascunde, nimeni n-o poate înșela până la capăt.

Dar uneori ea apare *întregă de la început*, altădată *zăbovește*.

Nu poate fi mai mare primejdie decât aceasta din urmă. Criza trebuie provocată neapărat, cât mai iute, întregă, îngrijorătoare, pentru a o cunoaște deplin și a o domina.

Ce nenorocire a fost pentru noi ușurința campaniei din 1913, bogatele daruri pe care ni le-a adus! În ceea ce ne privește pe noi, ea a întărit defecte care și așa erau amenințătoare pentru viitorul nostru și *nu ne-a smuls, din adâncul inimii, unde așteptau, decât unele calități, prea puține*. Ea ne-a zguduit, nu ne-a înnoit. Și însăși zguduirea superficială, n-a produs ce trebuia să producă *dacă ne-ar fi atins pe toți în ce aveam mai scump și în ce aveam mai sfânt*.

Iar, în ce privește pe dușman, el a fost silit la pace, dar nu s-a dovedit învins. S-a supus sorții de atunci, așteptând soarta zilei următoare. Nu s-a cântărit cu noi și n-a ieșit încredințat de inferioritatea lui *reală și permanentă*. Ceea ce înseamnă că el se rezervă pentru mai târziu. Și astfel cei 10.000 de soldați pe care i-am îngropat în pământul lui n-au plătit cu viața lor nimic.

Astăzi marile greutăți răsar deodată cu toată amenințarea ce cuprind în ele. Cu atât mai bine: *le salutăm cu bucuria pe care strămoșii noștri au resimțit-o față de greutăți încă mai mari*. Noi n-avem însușiri care au dat glorie popoarelor din Apus, dar avem o calitate care le biruiește pe ale lor: când ni se pune deodată, crud, violent, sălbatic, întrebarea cea mai mare despre viața și moartea noastră, găsim în adâncul unei ființe naționale care a rezistat la toate furtunile vremurilor, puterea nebiruită care se cuprinde în aceste trei cuvinte: *Nu ne dăm!*

Și înfrângerea presupune înainte de toate această condiție: că te-ai dat. Tot sângele nostru însă refuză, absolut, aceasta!

1 septembrie 1916¹.

„Dobrogea

Fiara bulgară n-a dormit. În timpul când germanii, protectorii tuturor civilizațiilor și apărătorii tuturor drepturilor, puneau în picioare pe unghur în Ardeal, celălalt dușman își strângea carnea de tun nouă, din satele lui pustiite de bărbați și din deosebite pustiiri turcești. Cum și ce fel s-au petrecut lucrurile, nu se știe și nu se poate spune azi, dar de două zile ni se vorbește în comunicatele Statului Major de o retragere nouă, întâi la aripa stânga a noastră, apoi la centru și la dreapta, în urma unor noi și furioase atacuri.

Urâm, firește, ca și această luptă să aibă același sfârșit ca aceia care a coborât în pământul dobrogean pe atâtea mii din năvălitorii lui. Nu e de crezut măcar că Rusia ar putea lasă să se deschidă o nouă și largă poartă spre teritoriul ei însăși. Sperăm, cu o nezguduită încredere, în veștile mai bune pe care va știți să ni le procure avântul soldaților noștri și vechea, marea experiență a vitejilor noștri aliați. Iar pe toți cei care au luptat până ce orice împotrivire a fost zadarnică pe locul unde și-au cheltuit atâtea silințe, îi cuprindem în recunoștința noastră veșnică.

Orice rău are însă și un bine.

În luptele din august și septembrie, ca și în cele noi, plătim încă o dată această Dobroge, care e pentru existența economică și politică a țării noastre o necesitate, o elementară și o absolută necesitate.

La 1878, când Congresul de la Berlin ne-a atribuit-o, sângele românesc cursese pentru înfrângerea Turciei și eliberarea acestei Bulgariei nesățioase. Nu primeam un dar, ci o răsplată cuvenită, și cum se știe o despăgubire pentru alte sacrificii ale noastre.

Bulgarii, care își croiseră o țară de la Marea Egee până la gurile Dunării, au potrivit însă această luare în stăpânire a unei provincii în care și atunci ei erau în minoritate și pe care la căderea statului bulgar, acum jumătate de mileniu, țării lor n-o stăpâneau, ca o despoiere a lor. De aici continui intrigi și amenințări. Asigurările ce ni se dădeau când și când, în momente grele pentru dânșii – ele s-au dat, formal, regelui Carol, în 1913 – n-aveau nicio valoare de sinceritate. Dobrogea era cuprinsă în marginile hotărâte de ireidenta bulgărească.

Față de astfel de vecini se impun garanții militare. Le-am luat în 1913, în altă parte a acestei Dobroge, unde, și acolo, elementul bulgăresc e în cea mai mare parte de colonizare nouă sau foarte nouă.

Furia bulgărească a crescut și mai mult, și azi, călare pe îndărătnicia germană, ea pleacă la «reocuparea» Dobrogei, a Dobrogeilor amândouă, cu gândul de a da o raită, în stilul lui Asparuc² strămoșul, și pe la București.

¹ N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice. 1916-1917*, Volumul II, Editura „Ramuri”, Craiova, f.a., pp. 105-108.

² Asparuh (Ispereh): han al bulgarilor (644-700 dH) de pe Volga și din regiunea Mării Azov, care au migrat spre Vest, trecând Dunărea și ocupând teritoriul Bulgariei de astăzi (678 dH). A întemeiat primul țarat bulgar recunoscut de bizantini în 681 dH.

Noi apărăm o provincie pe care Europa ne-a dat-o, acea Europă din care făcea parte și Germania și satelitul său austriac. Noi reclamăm și mai departe acele garanții teritoriale care ne sunt smulse în momentul de față, le reclamăm și mai tare decât în 1913, după ce s-a văzut încă odată ce vecini mincinoși și perfizi avem la hotarul nostru de Sud.

Vom ajunge la capăt, cu oricâte eforturi și peste oricâte suferințe. Planul de dominație universală al Germaniei nu va izbuti, pentru că lumea nu-l primește, nu-l poate primi, *n-are de ce* să-l primească. Și atunci ziua socotelilor va sosi. Dobânda se îngreunează și ea va fi strivitoare pentru cel care, la urmă, va fi silit să plătească.

Și atunci și din partea aceasta vom avea liniște. În țărâna Dobrogei am coborât mii din ai noștri, naționalizând-o pentru totdeauna. Și rușii își vor aduce aminte veșnic de ce au căzut aicea atâția din soldații lor, uciși de cele mai ingrate arme. Dar bulgarii, cu turcimea și nemțimea lor ajutătoare, își vor da seama că au îngropat în Dobrogea râvnită de ei cu patimă mai mult decât atâtea trupuri de soldați: că au îngropat o ambiție nedreaptă și o nebună lăcomie.

11 octombrie 1916”³.

„Constanța

Nu e nimeni care să nu fi aflat cu durere pierderea, de sigur repede trecătoare, a Constanței.

Acest frumos oraș de pe malul Mării Negre era creația noastră. Am găsit un biet târg turcesc, unde se opreau câteva luntre fără adăpost și în mai bine de jumătate de veac, cu bani grei din sărăcia noastră, am făcut un centru înfloritor, un mare port, în care unii vedeau o viitoare rivală a Odesei însași.

Astăzi printre ruinele făcute de luptă se poartă acolo hoarda bulgară ca să vadă ce n-a fost în stare să facă însași pe tot țărmul care-i aparține și ce nu va fi în stare, cum îi e firea, să facă niciodată și nicăieri.

Ne-a supus soarta la o grea încercare. Dar ea, departe de a ne dispera, nu ne descurajează.

Au văzut alții, mai tari decât noi, lucruri mai grele pentru mândria și interesele lor. Franța și-a văzut uzinele confiscate, comorile de artă risipite, biserica de încoronare a vechilor ei regi sfărtecătă și pângărită, mii de cetățeni mânați în robie și dezonoare.

Și ea rezistă și rezistă alții prin acel miraculos resort care e pentru om credința în dreptul lui nestrămutat.

Aliații noștri, feciorii marii Rusii, au avut o clipă neprielnică. Vor știi s-o răzbune și să stabilească din nou prestigiul Împărăției în acest Orient balcanic.

Și va veni în curând vremea când în această Constanța, eliberată și curățită, vom pune în umbra steagurilor umflate de victorie cununi pe mormintele celor care la 10 octombrie 1916 au sângerat fără a putea smulge victoria.

13 octombrie 1916”⁴.

„Ce trebuie să fie Dobrogea după război

³Nicolae Iorga, *op. cit.*, pp. 203-205.

⁴*Ibidem*, p. 209.

De două zile comunicatele ne vorbesc de înaintarea trupelor ruso-române din Dobrogea și de retragerea unui dușman – să nu uităm – făcând ultima lui mișcare, disperată de ofensivă, se gândea, precum a și spus-o un critic francez, mai mult la pregătirea unei mai bune situații defensive pentru viitor.

În mișcarea lor spre Sud, germano-bulgaro-turcii fac același lucru pe care l-au făcut și când, la începutul lui septembrie trecut, generalul Averescu a frânt atacul încrezător, hrănit de izbitoare succese, al lui Mackensen, «făcătorul de minuni». Ei ard satele.

Aceste sate, mai toate înfloritoare, cu mult superioare ca așezare, aspect și gospodărie, satelor bătrâne de dincoace de Dunăre, înfățișează munca noastră stăruitoare de jumătate de veac. Atâția, pe lângă miile de țărani păgubiți, își vor aduce aminte cu durere de frumoasele biserici încăpătoare, de școlile primitoare și binefăcătoare pentru toate națiile, ce se înfrățeau acolo, de solide case acoperite cu țigla în care două generații strânseseră agoniseala lor.

Dar încercările de astăzi vor trece. Ne vom întoarce acolo și ne vom pune iarăși la lucru. Mai trainice și mai mândre se vor ridica locuințele dărâmate, dovedind astfel încă odată ce neam clăditor și orânduitor am fost totdeauna și suntem și acum.

Dar învățăturagrozavă de azi va trebui să ne mai învețe un lucru: să fim și *colonizatori*.

Până acum n-am prea fost. Am intrat în vechea Dobroge turcească fără un caracter național răspicat. Am găsit-o prădată, cu populația împrăștiată, cu vechiul stăpân musulman plecat în lume și hotărât adesea să nu revină sub stăpânirea creștină. Condiții mai bune pentru naționalizarea *proprietății* măcar nici nu se puteau întâmpina.

Și noi ce am făcut? Dacă este azi o întinsă și înfloritoare, o superioară proprietate bulgărească, nouă ni se datorește în rândul întâi. Am tolerat așa de mult această vicleană infiltrație, cu scopuri evidente, încât am putea spune că am creat-o noi. Iar, fiindcă-i trebuiau și muncitori cu palmele și vecini săraci, prin care să-i crească mândria și conștiința de dominație, am introdus acolo, când și când, cum s-a întâmplat și fără a le mai purta grija, bieți veterani obosiți, dezgustați de viață și incapabili de muncă.

Atunci când actele oficiale vor ieși la iveală, se va vedea cum ne-au răsplătit acești *improprietăriți* ai noștri, care sunt bulgarii dobrogeni, se va ști cu cât au contribuit ei la succesele dușmanului dorit în ascuns de inimile lor. La întoarcere va trebui să tragem concluziile. Actele de trădare vor lăsa, prin urmările lor, atâtea pământuri de răscumpărat. Nici cu un chip ele nu vor mai putea fi lăsate, la cea mai gingașă graniță, în mâna celor totdeauna dispuși să ne vândă.

În marea operă de răsplătire pentru zdravănil țăran ostaș, Dobrogea are un loc de frunte și cine-l va înțelege și va aduce la îndeplinire ceea ce trebuie făcut va fi dat României, totodată, o garanție socială, militară și națională.

27 octombrie 1916”⁵.

⁵*Ibidem*, pp. 237-238.

DOBROGEA OF 1916 IN NICOLAE IORGA'S DAILY NOTES

-abstract-

Key Words: Nicolae Iorga, daily notes, Dobrogea, 1916, records.

The daily notes from the Great War gave Nicolae Iorga the opportunity to write down his own impressions, as well as those of politicians and public opinion. The battle of Turtucaia and its consequences aroused interest both in the era and especially in the years of tribute to the Great War and the Great Union. The period from August 19/September 1, the beginning of the Battle of Turtucaia, until October 9/22, when the German-Bulgarian troops occupied Constanța, were in the spotlight and were analyzed by Nicolae Iorga. Four records are dedicated to Dobrogea from the year 1916: "Battle of Turtucaia" from September 1, "Dobrogea" from October 11, "Constanța" from October 13 and "What should Dobrogea be after the war" from October 27.